

Posebno treba istaknuti uspješno uvodno poglavlje gdje autor raspreda o sljedbama, njihovu postanku, biti i uvjetovanosti, njihovim osnivačima i širiteljima (11.—19.). Zatim početak poglavlja o evanđeljcima gdje se pisac upušta u raspravljanje o uzrocima i povodima za nastanak reformacije (20.—28.). Tu nastoji kritički iznijeti objektivnu istinu. Također je značajno i kratko poglavlje pri koncu knjige u kojemu se govori o valjanosti krštenja pojedinih kršćanskih grupa obrađenih u knjizi (177.—179.); i, konačno, posljednje: pitanje njihove crkvenosti (180.—188.) U tome je autor malako širok, jer karakter crkvenosti pridaje i onima koji se često ni sami ne nazivaju Crkvom ili pak nemaju valjanog krštenja.

Kolarić u svojim raspravama nastoji biti objektivan, kritičan, čak smion, i nadasve ekumenski raspoložen. Zato se njegovo pisanje dobro razlikuje od mnogih dosadašnjih. On naime manje naglašava negativne vidove dok ističe pozitivne; manje ono što nas razlikuje, rastavlja, a više ono što nas spaja, što nam je zajedničko, čime pokazuje duboko shvaćanje i prihvaćanje koncilskih ideja, smjernica i duha. Inače knjiga u svemu odaje više vrsna stručnog povjesničara nego teologa. To je i razumljivo, autor predaje crkvenu povijest. Osobito treba pohvaliti što je prikazao razvoj navedenih kršćanskih zajednica i u nas. A ako bi mu se možda moglo zamjeriti da su mu odjeljci *naučavanje* kod pojedinih grupacija malo precizni i nepotpuni, možda bi se moglo odgovoriti da knjiga ima informativan karakter, te ne zalazi duboko u teologiju. Gdje gdje ipak ima pokoja nejasnoća, nedorečenost, suvišnost (katolički karizmatici).

Svojim *Kršćanima na drugi način* dr. Kolarić je vrijedno obogatio našu još uvijek vrlo siromašnu i oskudnu ekumensku literaturu. Poželjeti je da uskoro kompletira svoje djelo s prikazom i drugih *Kršćana na drugi način* koje nije obuhvatio ovom knjigom, t. j. pravoslavaca, anglikanaca i preostalih protestanata.

EVANĠELIČKI KATEKIZAM ZA ODRASLE

Ivan Pavić

U Njemačkoj je 1975. godine izašla opsežna knjiga pod naslovom *Evangelischer Erwachsenekatechismus — Kursbuch der Glaubens*. U istoj su godini tiskana dva izdanja svako po 60.000 primjeraka. Drugo izdanje ima 1356 stranica. To je djelo lijepo i vrijedno, cijenjeno i u katoličkim krugovima. Kod sastavljanja i kritičkog pregledavanja teksta sudjelovalo je više od 200 stručnjaka iz svih grana: teologije, medicine, narodnog gospodarstva, pravnih znanosti i sociologije; a prije nego su ga predali javnosti, isprobirali su ga u katehiziranju odraslih u 35 grupa. Knjiga se dobiva u svim njemačkim knjižarama, protestantskim i katoličkim.

EEK (kratica za knjigu) izdan je po nalogu katehetske komisije sjedinjene luteranske i evanđelističke Crkve u Njemačkoj kao priručnik za tečajeve za odrasle, imajući u vidu i ekumenski duh s informacijama i o drugim kršćanskim konfesijama. Dakako, još ostaju razlike u vjerskim pitanjima, ali se ne ističu niti oštro prikazuju kao u prošlosti kad su se polemike vodile između protestanata i katolika.

Dok spremam 2. izdanje prvih dvaju svezaka NAŠA VJERA — *informacije za odrasle*, želeći djelo popuniti s važnim dodacima na pr. emancipacija čovjeka, eutanazija, manipulacija i drugo — rado konzultiram EEK i nalazim u njemu jasne odgovore. U mnogim teološkim i pastoralnim problemima EEK iznosi uz nauk evanđelika također nauk katolika pa i pravoslavaca, lojalno i jasno, bez polemiziranja.

Ja ne kanim i ne mogu sâm napisati recenziju te velike knjige, ali mogu pružiti našim čitateljima kritički prikaz knjige što ga donosi revija *Anzeiger für die kathol. Geistlichkeit* u Freiburgu Br., br. 7, 1976, str. 236—242. Napisao ga je prof. dr. Hoffmann s naslovom »Ökumenisches in einem neuen Kursbuch des Glaubens«. On ističe one točke koje pokazuju razumijevanje za jedinstvo evangeličke i katoličke nauke, a upozorava i na neke manjkavosti, gdje bi trebalo bolje izraziti jedan ili drugi nauk.

U toj kritici pisac iznosi u 8 točaka ono što zbližava i eventualno u nečemu još dijeli. Ja ću ih za našu orijentaciju spomenuti po istom redu, ukratko, bez svojih tumačenja.

1. Na prvom je mjestu nauk o *opravdanju*, toj polaznoj točki luteranske reformacije. EEK kaže da se u tome pokazuje sve veće razumijevanje između njihove i katoličke nauke (EEK 429.—432.).

2. Što se tiče nauke o *Kristu*, EEK ističe suglasnost obiju Crkava, luteranske i katoličke. Krist je »pravi, istiniti čovjek« i »pravi Bog«, i »Kralj kraljeva, Gospodar gospodara« (1 Tim 6, 15). Upozorava da ne valja ono što neki dandanas čine: sužavaju štovanje Isusa prikazujući samo njegovo čovječanstvo, kao predstavnika onih koji su progonjeni i svih koji se bore za oslobođenje potlačenih (humanizam). Ne smije se gubiti s vida Isusovo božanstvo, jer samo tako on ostaje Isus naše vjere (EEK 388). Na taj poziv evangelika trebaju prisluhnuti i moderni katolički teolozi i neki dušobrižnici.

3. Ekumenski duh u EEK ističe se osobito u nauku o Mariji Majci Božjoj. Tu je poziv evangelika da se vrate k ocu reformacije: Martinu Lutheru, koji je divno tumačio hvalospjev »Veliča« te koji je zazivao Mariju kao *Majku Božju*. To su štovanje odstranili iz reformatorske Crkve poslije Luthera.

4. Mnogi smatraju nauk o euharistiji, ili »Gospodnjoj večeri«, kao nauk po kojem se međusobno razlikuju evangelička i katolička konfesija. EEK donosi objektivno obje različite nauke te želi da bi se u tom bolje sporazumjeli.

Važno je u ekumenskom vidu što Luther i Katolička Crkva čvrsto drže do *realne prisutnosti* Krista u euharistiji. Različito se tumači način te prisutnosti. Govori se o euharistiji kao gozbi i kao žrtvi. Tumačenja tih dvaju svojstava također se približuju.

5. *Službenici*. — Iako su se katolička i evangelička Crkva približile naukom o »večeri« (euharistiji), postoje ipak među njima važne razlike u pitanju usko povezanom s euharistijom: to je pitanje crkvenih *službenika*. I evangelici imaju pastore »zaredene« za tu službu, ali ne sakramentom reda, dok Katolička crkva zahtijeva službeno svećenički red.

EEK iznosi o tom problemu razloge jednih i drugih. To je dakle otvoreno pitanje koje se neće riješiti bez priznanja apostolskog nasljedstva (što ga priznaju katolici i pravoslavci).

6. Glede nauke o *Papi* iznesene su različite nauke i tumačenja. Nema, kao nekad u prošlosti, protupapinskih izreka. Sada se i u evangeličkoj Crkvi — tumačeći Mt 16, 16 — priznaje Petrov primat, ali za njega osobno, tako da se primat ne nastavlja u Papi. Ipak priznaju i njihovi teolozi potrebu jedne službe koja bi osigurala jedinstvo kršćanstva. Za to pak ne nalaze još ono što bi potpuno zadovoljilo.

7. Iznenađuje također — baš s obzirom na neke sadašnje diskusije u katoličkim krugovima — ovaj savjet: »Kad se ima težak grijeh te su s njime povezani posebni problemi, najbolji je put privatna *ispovijed* (EEK 1198). Slijede i zgodne upute za osobnu ispovijed.

Uostalom, poznato je da je Martin Luther uvijek cijenio privatnu (heimliche, tajnu) ispovijed. Ne bi se za sav svijet nje odrekao (1193). On u svojem *Malom katekizmu* ovako uči: »Ispovijed se sastoji iz dva dijela. Prvo, da čovjek prizna svoje grijeh; drugo, da primi apsoliciju ili odriješnje od ispovjednika kao od samoga Boga i da ništa ne sumnja, nego da čvrsto vjeruje da mu je grijeh oprostio Bog u nebesima.«

Onima koji imaju teške osobne grijeha EEK mnogo preporučuje privatnu ispovijed. Ovdje ne ulazimo u teološka pitanja, kako tada Bog čisti od grijeha.

8. Za neke će katolike biti posve novo čuti od evangelika da je *brak* po Božjoj volji nužno ekskluzivan; t. j. da mogu biti samo jedan muž i jedna žena, a osobito da se razvod braka protivi Božjoj volji, jer ga Isus apsolutno zabranjuje (str. 596.).

Završavam ovaj pregled glavnih točaka koje je trebalo istaknuti. Osim evanđeličke nauke EEK prikazuje vjerno i nauku Katoličke crkve. Nadamo se da će to djelo doprinijeti jedinstvu. Prema onom što je izneseno, čini mi se da ključno pitanje nije toliko u papinskom primatu, nego u sakramentu svetoga reda i apostolskom nasljedstvu.

Inače nalazim u samom Katekizmu mnoge rasprave o vjerskim i uopće ljudskim pitanjima koje mogu svima služiti kod katehizacije odraslih, pa bih stoga preporučio knjigu onima koji žele solidnu vjersku literaturu, ako poznaju njemački jezik.

FRANJEVAČKE MISIJE NA BALKANU I BLISKOM ISTOKU

Basilio Pandžić, Historia missionum O.F.M., IV, Regiones Proximi Orientis et Paeninsulae Balcanicae; Secretariatus missionum O.F.M., Romae, 1974.

Zvonko P. Brnadušić

Koncem 1974. god. izašao je iz tiska IV. svezak povijesti misija Reda manje braće pod naslovom »REGIONES PROXIMI ORIENTIS ET PAENINSULAE BALCANICAE«, a izdalo ga je misijsko tajništvo Reda u Rimu. Cijeli svezak je djelo poznatog povjesničara i generalnog arhivista O.F.M. ddra Bazilija Pandžića.

Knjiga ima osam poglavlja koja nose nazive po misijskim područjima na Balkanu i bliskom Istoku, u kojima su djelovali ili djeluju franjevci: Terra Sancta, Constantinopolis, Rhodus, Candia seu Creta, Albania, Bosna Argentina, Hercegovina i Bulgaria et Valachia. Pisac najviše prostora posvećuje Svetoj zemlji. Razumljivo, franjevci su u njoj djelovali od samih početaka Reda. To je dug period i pisac je morao uložiti mnogo truda da bi napisao preglednu studiju o radu franjevaca u Svetoj zemlji od sv. Franje do danas. Ovdje valja spomenuti i činjenicu da se Pandžić i ranije ogledao u pisanju o Svetoj zemlji. Od franjevaca koji su tamo djelovali najviše je, naravno, pisao o sv. Nikoli Taveliću. Iako bi bilo vrlo zanimljivo dati prikaz svih poglavlja ovog djela, mi ćemo napisati samo nekoliko rečenica o franjevcima u Bosni i Hercegovini parafrizirajući auktora.

Prije god. 1230. osnovana je na istočnoj obali Jadrana »Provincia Slavoniae«, a sjedište je imala u Splitu. Prirodno je da su od tog vremena franjevci zalazili u Bosnu, ali su se tek god. 1291. odlučili da u Bosni ostanu na duže vrijeme. Poslije god. 1327. franjevci ostaju jedini inkvizitori i misionari u Bosni. Međutim, permanentno misijsko djelovanje počinje god. 1339. kada je za generala Reda Gerarda Odonisa osnovana bosanska franjevačka vikarija, koja je god. 1517. postala provincija. Inače, do dolaska Turaka franjevci su najviše radili na obraćenju bosanskih krstjana.

Period turske okupacije i djelovanje franjevaca u Bosni auktor je opisao oslanjajući se uglavnom na djela D. Mandića, J. Jelinića, B. Rupčića i na vlastita istraživanja koja objavljuje već čitav niz godina. Mnogo se služio i originalnim dokumentima koji se nalaze u vatikanskim arhivima.

God. 1878. jest prekretnica u životu bosansko-hercegovačke Crkve. Redovna hijerarhija je ustanovljena bulom »Ex hac augusta« 5. srpnja god. 1881.